

R. E. Brown – J. P. Meier: ANTIOCH AND ROME. NEW TESTAMENT CRADLES OF CATHOLIC CHRISTIANITY, New York, Paulist Press 1983, 242 str, 4.95 US \$

Brown je katolički bibličar stalno uposten na jednoj nekatoličkoj znanstvenoj ustanovi u SAD, poznat po djelima o ivanovskim spisima te ekumenskim monografijama o Petru i Mariji u NZ. Meier je profesor na dijecezanskoj bogosloviji newyorške nadbiskupije, poznat po tri knjige i više članaka o Matejevu evanđelju. Knjiga sadrži prikaz stapanja različitih struja među kršćanima u Antiohiji i Rimu tako da su na kraju pretegnuli oni koji su zastupali umjerene stavove u odnosima među krštenim poganima i Židovima, s jakim naglaskom na potrebi reda i pravovjerja.

Prvi dio, o Crkvi u Antiohiji, napisao je Meier (12–86) a drugi, o Crkvi u Rimu, Brown (88–210). U uvodu, koji je redigirao Brown, prikazane su 4 struje kršćana: 1) judaizanti koji su misionirali po Maloj Aziji i Grčkoj suprotstavljajući se izravno Pavlu; 2) Jakovljevi i Petrovi ljudi koji od obraćenih pogana nisu tražili obrezanje, ali jesu suzdržavanje od nečistih jela radi zajedništva kod stola s krštenim Židovima; 3) kršteni pogani iz Pavlove misije koji se nisu obrezivali niti obdržavali ritualne propise Židova; 4) helenisti koji su smatrali da je židovstvo nakon Isusa u svemu nepotrebno. Čini se da su u Efezu koncem prvog stoljeća bile prisutne struje iz svih ovih grupa.

Na temelju Dj 11–15 i Gal 2 Meier dokazuje da su kršćanstvo u Antiohiju donijeli jezuzalemski helenisti ne tražeći obrezanje od obraćenih pogana. Gal 2 pokazuje da je Pavao nakon sukoba s Petrom u Antiohiji napustio ovu zajednicu zato što su u njoj prevagnuli umjerenjaci koji zajedno s Petrom nisu od pogana tražili obrezanje ali jesu inzistirali na uzdržavanju od nečistih jela. Vjerojatno su „Jakovljevi ljudi” uspjeli nametnuti da kršteni Židovi slave euharistiju s popratnom agapom odvojeno od krštenih pogana. Petrov stav koji Pavao napada u Gal 2 je pokušaj kompromisa.

Prividnu pobjedu prožidovskih struja u antiohijskoj zajednici okončao je židovski rat, osuda Jakova na smrt od strane židovskih vlasti i odvajanje od sinagoge. Meier smatra da je Matejevo evanđelje nastalo u Antiohiji oko 85. god. kao proročki zahvat nadahnutog pisca u zajednicu koja je doživjela neuspjeh misioniranja među Židovima i sada se treba više otvoriti za djelovanje među poganima. Matejeva je „zadaća bila prihvatiti, reinterpreterati i sintetizirati konfliktnu tradiciju u antiohijskoj Crkvi te ih učiniti sadržajima za novu situaciju” (57). U antiohijskoj zajednici nastala je kriza identiteta: kršćani su se nakon smrti Petra, Pavla, Jakova pitali što je zapravo Crkva u novim prilikama. U Isusovoj smrti i uskrsnuću gleda Mt kraj starog i početak novog razdoblja u povijesti spasenja. Na temelju 21,43 i 27, 25 Mt uči da je Izrael prestao biti narod Božji te da je Crkva postala pravi Izrael. U 16, 18 i 18,17 proslavljeni Krist prenosi na vidljivu Crkvu svoju vlast opraštanja grijeha. Iz zgoda o Petru i drugim apostolima te govora protiv farizeja u 23. poglavlju M. zaključuje da je u antiohijskoj zajednici Matejeva vremena došlo do klerikalizacije i ponegdje zloporebe poglavarskog položaja. Mt opominje zajednicu o potrebi poglavarske službe, ali i o opasnosti zloporebe vlasti u Crkvi.

Iz Ignacijevih pisama vidimo da je početkom 2. stoljeća u zboru starješina prevagnuo monarhijski episkopat: „Za Ignacija je biskup bio središte jedinstva. Čini se da shizma još nije bila dovela do formalnog razdvajanja u organiziranim crkvama. Ignacije je naslijedio napetosti iz Petrova i Matejeva vremena u uznapredovalom stupnju. Možemo ukratko reći da je unatoč svim razlikama i promjenama postoji povezanost između Antiohije Matejeva i Ignacijeva vremena. Crkva Ignacija Antiohijskog nije potpuna novost koja bi iznikla iz ničega” (80–81). Petar, Matej i Ignacije borili su se za kompromisna, umjerena rješenja u konfliktima među različitim grupama antiohijske Crkve.

Brown s većinom današnjih bibličara tvrdi

da je kršćanstvo došlo u Rim iz Jeruzalema preko anonimnih vjerovjesnika. Ta povijesna okolnost utjecala je da su kršćani Rima bili pod utjecajem Petrovih i Jakovljevih ljudi: obrezanje nije više obavezno, ali jesu drugi bitni elementi židovske tradicije. Pavao u Rim 9–11 pozitivno vrednuje trajne zasluge povijesnog Izraela, za razliku od polemičkih stavova u Gal i drugim ranijim poslanicama. Kako su rimski kršćani poštovali Toru i židovstvo, Pavao traži da se mole za uspjeh njegove misije u Jeruzalemu. Izgleda da su godine misionarskog iskustva potaknule Pavla na razboritiji stav prema „Petrovcima” i „Jakovljevcima” među kršćanima. Opomene „jakima” u Rim 14–15 mogu se odnositi na „progresivne” ili „liberalne” kršćane tog grada koji su se u stavu prema židovstvu pozivali na primjer Pavla (119). Izravnom usporedbom nekih tekstova u Gal i Rim R. pokazuje kako je Pavao modificirao svoje stavove (120–122). Prva Klementova kaže da su Petar i Pavao pogubljeni u Rimu radi „ljubomorne revnosti i zavisti” među kršćanima toga grada. Tacit također u Analima tvrdi da su brojni kršćani bili osuđivani na smrt na temelju podataka koje su davali prvi optuženi kršćani. Ovo bi značilo da su u Rimu postojale konfliktne grupe kršćana ovisno od toga, da li su se više oslanjale na Petrovu ili Pavlovu interpretaciju židovstva.

Prva Petrova je dokument upućen iz Rima oko 80. godine u ime Petrovo, kršćanima Male Azije koje nije evangelizirao Pavao. Ona kršćansku zajednicu prikazuje kao Izrael u egzodusu te na nju prenosi svojstva starozavjetnog naroda Božjeg. Upotrebljava starozavjetnu kultnu terminologiju, traži pokornost poganskoj građanskoj vlasti i naglašava ulogu starijšina u kršćanskoj zajednici. U njoj preteže „petrovski” tip kršćanstva koji je prevagnuo u Rimu nakon smrti dvojice apostolskih prvaka. Poslanicu Hebrejima razumije B. kao pokušaj odljepljivanja rimske zajednice od navezanosti na židovsku tradiciju u osamdesetim godinama. To što ne spominje propast Jeruzalema nije dokaz da je pisana prije god. 70. jer i Flavije piše o hramskom kultu tridesetak godina nakon propasti Jeruzalema kao da se još uvijek tamo odvija. Klementova poslanica se poziva na starozavjetnu podjelu između laika i levitskog svećenstva te to primjenjuje na kršćansku zajednicu. To pokazuje da autor Hebr nije uspio u Rimu: oslanjanje na židovstvo i dalje je prevagnulo među kršćanima glavnog grada. Činjenica da 1 Klem ne spominje jednog episkopa kao pročelnika mjesne zajednice u Korintu ili Rimu Brownu dokazuje da se oko god. 96. monar-

hijski episkopat još nije bio nametnuo. Ni Ignacije u pismu Rimljanima ne spominje tamošnjeg episkopa, dok ga spominje u maloazijskim zajednicama. Nastanak „brige za sve crkve” od strane zbora rimskih prezbitera, B. tumači tako što su Petar i Pavao umrli u Rimu pa su se prezbiteri te mjesne crkve osjećali dužni voditi brigu o pavlovskim i petrovskim zajednicama. Zato su im, upućivali pisma, kao što je 1 Klem.

Iz okolnosti da 1 Klem tvrdi kako su apostoli imenovali nasljednike a Didahe potiče vjernike da sami sebe izaberu episkope (173–176), B. vidi da se 1 Klem poziva na jeruzalemsko levitsko svećenstvo tražeći kršćansku varijantu te institucije, a također iz građanskog reda u rimskoj državi preuzima potrebu hijerarhijskih struktura u Crkvi. Time je 1 Klem „ponudila formulu ne samo za nadživljavanje progona nego i za život nakon smrti progonitelja” (180). Onima koji se žale da je autor 1 Klem time zanemario pneumatiku strukturu Crkve iz ranih Pavlovih poslanica B. odgovara pitanjem: može li se iz bilo kojeg dokumenta NZ strogo dokazati isključivo pneumatika demokracija? Fil, Ef, Mk, Herma i 2 Pt sadrže elemente za daljnju analizu kršćanske zajednice u Rimu (184–210).

Autori na kraju izražavaju strah da će ih ovakvo tumačenje novozavjetnih elemenata za katolički tip kršćanstva u očima nekih katoličkih kolega učiniti antirimskim i antipapskim. Oni odgovaraju: „Raspravljali smo o dvije tradicionalne Petrove stolice te ustanovili da nije nosio tijuara niti je služio kao biskup kojega od ovih gradova. Ako to smeta rimokatolicima koji krivo smatraju da kasnija uloga papinstva ovisi od toga da li je Petar bio prvi biskup Rima, možda ih možemo utješiti tvrdnjom da je Petar u Antiohiji i Rimu bio više nego biskup. Petar je bio apostol. Iako ga je Pavao u Gal 2,7–8 ograničio na apostolsko djelovanje među obrezanima, čini se da je on imao značajan i trajan uspjeh u izgrađivanju Crkve među poganima” (215–216).

Bibliografija (218–232) sadrži 285 djela i članaka, uglavnom nastalih posljednjih dvadesetak godina.

Djelo predstavlja veliku znanstvenu novost u istraživanju NZ i spisa ranog kršćanstva. Glavna mu je zasluga što ozbiljno uvažava različnost teologija u pojedinim novozavjetnim spisima ne zapostavljajući elemente jedinstva. Također je velika novost Meierovo čitanje Mateja kao evanđeliste kompromisa u vrijeme internih napetosti među kršćanima Antiohije. Možda neće svi egzegete prihvatiti Brownovo izlaganje povoda i teologije Hebr, 1 Pt i Rim,

ali neće moći šutke prelaziti preko njegova čitanja između redaka ovih nadahnutih spisa Novog zavjeta. Pisci su se također trudili da Prvu Klementovu, Ignacijevu poslanicu, Didaha, Hermu i druge ranokršćanske spise čitaju bez simplificiranja kakvo susrećemo u na-

šim priručnicima patologije, dogmatike i ekleziologije. Stručnjaci za ovu ranokršćansku literaturu trebali bi im odgovoriti, koliko su u pravu.

Mato ZOVKIĆ